

Ὁσίου Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ

Κατ' Ἰταλῶν

*«Ὁ τὴν ἀλήθειαν σιγῶν
κρύπτει Χριστὸν ἐν τάφῳ»*

**Ἐπιμέλεια - Ἐκδοσις: Νικόλαος Μάννης,
Ἀθήνα 2019, σελίδες 60 (14 x 20 ἐκ.).**

Προλεγόμενα

Μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη ἓνα πατερικὸ ἔργο βγαίνει ἀπὸ τὰ σκονισμένα σεντούκια τῆς λησμονιάς καὶ προσφέρεται στὸ φιλομαθὲς κοινό.

Πρόκειται γιὰ τὸ, ἄγνωστο στοὺς πολλούς, ἔργο «Κατ' Ἰταλῶν» τοῦ Ὁσίου Μελετίου τοῦ Γαλησιώτου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

Εἶναι ἓνα, λίαν ἐπίκαιρο, ἔμμετρο κείμενο, τὸ ὁποῖο ὑπάγεται στὴν κατηγορία τῆς λεγόμενης ἀντιρρητικῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας, δηλαδή ἐκείνων τῶν ἔργων, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν υπεράσπιση τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ τὴν καταπολέμηση τῶν αἰρετικῶν διδασκαλιῶν.

Τὸ Κείμενο αὐτὸ στρέφεται ἐνάντια στοὺς Ἰταλοὺς, ὅπως φανερώνει ὁ τίτλος του. **Π**ρέπει βεβαίως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὰ σήμερον λεγόμενα ἐθνικὰ ἐπίθετα στὴν πατερικὴ γραμματεία ἔχουν σημασία θρησκευτικῆ. **Ἔ**τσι ὅταν στὰ κείμενα τῶν Πατέρων γίνεται λόγος, παραδείγματος χάριν, γιὰ Ἕλληνες, Ἰουδαίους ἢ Ἰταλοὺς, τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ὑποδηλώνουν, ὅχι τὸ

ἔθνος, ἀλλὰ τὴν θρησκεία (ποὺ σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις, ἀλλὰ ὄχι πάντα, ταυτίζονται)· ἔτσι Ἑλληνας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στοὺς θεοὺς· Ἰουδαῖος ὁ πιστὸς στὸν Γιαχβέ, ποὺ ἀπέρριψε τὸν Μεσσία Ἰησοῦ Χριστό· καὶ Ἰταλὸς ὁ ὀπαδὸς τοῦ ἐκάστοτε Πάπα τῆς «Δυτικῆς Ἐκκλησίας», κυρίως μετὰ τὴν ἀποκοπὴ τῆς τελευταίας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ἔργο «Κατ' Ἰταλῶν» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ **συνολικά** –τὸ τρίτο κατὰ σειρὰν– ἔργα ποὺ συνέγραψε ὁ Ὅσιος Μελετίος, ἓνα ἀπὸ τὰ τέσσερα ποὺ διασώθηκαν. **Τὰ** ὑπόλοιπα εἶναι ἢ περιφνημὰ «Ἀλφαβηταλφάβητος» –ποὺ ἔχει ἐκδοθεῖ δύο φορές– ὁ «Αἰνιγματώδης Λόγος» καὶ ὁ «Ἀλληγορικὸς Λόγος», ἀμφότερα ἀνέκδοτα.

Ὅλα τὰ ἔργα του, γράφτηκαν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἑπταετοῦς ἐξορίας καὶ φυλακίσεώς του, ἐνῶ τὸ θαυμαστὸ εἶναι πῶς ὁ ἱερός συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὶς ἀγιογραφικὲς καὶ πατερικὲς πηγὲς ἀπὸ μνήμης, ὡς στερούμενος βιβλίων, μὲ ἀποτέλεσμα μερικὲς φορές οἱ παραπομπές του νὰ μὴν εἶναι ἀκριβεῖς.

* * *

Τὸ «Κατ' Ἰταλῶν», τὸ ὁποῖο χωρίζεται σὲ δέκα κυρίως κεφάλαια-ὑποθέσεις, ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ὀλοκληρωμένο, καὶ μὲ βάση τρεῖς χειρόγραφους κώδικες –Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος (ΕΒΕ) 377, Μετοχίου Παναγίου Τάφου (ΜΠΤ) 36 καὶ Μονῆς Μεγίστης Λαύρας Ἁγίου Ὁρους Κ 94–, καθὼς κάποια κεφάλαιά του εἶχαν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος στὸ παρελθὸν ὡς ἑξῆς:

α) **Τὸ** 1926 ὁ λόγιος μοναχὸς Σπυρίδων Λαυριώτης ὁ ἱατρός, δημοσιεύει στὸ περιοδικὸ «Θεολογία» (τόμος Δ', σελ. 190-199) τὶς ὑποθέσεις β' καὶ γ' (βλέπε περιεχόμενα κατωτέρω), ἀπὸ τὸν κώδικα Λαύρας Κ 94.

β) Πενήντα χρόνια μετὰ, οἱ διαπρεπεῖς Γάλλοι βυζαντινολόγοι Vitalien Laurent καὶ Jean Darrouzès συμπεριέλαβαν στὴν μνημειώδη ἔκδοσή τους «Dossier grec de l'Union de Lyon (1273-1277)» (Παρίσι, 1976, σελ. 554-563) τὴν ὑπόθεση η' ἐκ τοῦ παρόντος ἔργου τοῦ Ὁσίου Μελετίου (ἀπὸ τὴν ΕΒΕ 377).

γ) **Τὸ** 1978 ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος Σιμόπουλος δημοσίευσε τὴν ὑπόθεση ζ' στὸ σπουδαῖο ἔργο του γιὰ τὸν Ὅσιο (Μελετίος ὁ Γαλησιώτης, Ἀθήνα, 1978, σελ. 108-114).

δ) **Τὸ** 1980 ὁ μακαριστὸς Ἱερομόναχος Θεοδώρητος Μαῦρος στὸ ἀντιστασιακὸ περιοδικὸ του «Ὁ Ἁγιορείτης» (ἀρ. φύλ. 12,

σελ. 1-4) δημοσίευσε τὴν ὑπόθεση θ' (ἀπὸ τὸν EBE 377).

δ) Τέλος, τὸ 1997, ἡ Ἀμερικανίδα καθηγήτρια πανεπιστημίου κ. Tia Kolbaba δημοσίευσε τὴν ὑπόθεση α' (ἐπίσης ἀπὸ τὸν EBE 377) στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ «Revue des études byzantines» (τόμος 55, σελ. 144-150).

* * *

Τὸ ἔργο «Κατ' Ἰταλῶν» ἀποτελεῖται ἀπὸ 1878 στίχους συνολικῶς καί, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἀπὸ δέκα κυρίως κεφάλαια-ὑποθέσεις.

Στὸ πρῶτο κεφάλαιο γίνεται λόγος γιὰ τὰ ἤθη, τὶς καινοτομίες δηλαδή, τῶν Παπικῶν, μέχρι ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, οἱ ὁποῖες ἀριθμοῦνται σὲ σαράντα. **Μεταξὺ** αὐτῶν, εἶναι σοβαρὲς δογματικὲς ἐκτροπὲς (ὅπως, παραδείγματος χάριν, ἡ προσθήκη τοῦ Filioque καὶ ἡ χρῆση τῶν ἀζύμων στὴν Θεία Εὐχαριστία), ἀλλὰ καὶ μικρότερες διαφορὲς (ὅπως ὁ τρόπος ταφῆς τῶν ἐπισκόπων), οἱ ὁποῖες πάντως δὲν εἶναι μικρότερης σημασίας, ἀφοῦ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ὅσιος, «ἐκ τῶν μικρῶν τὰ μείζονα».

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. **Ἀκολουθώντας** τοὺς προγενεστέρους Πατέρες, στοὺς ὁποίους παραπέμπει, ὁ Ὅσιος Μελέτιος ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πηγάζει ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκ τοῦ Ὁποίου καὶ μόνον ἐκπορεύεται.

Στὸ τρίτο καὶ στὸ τέταρτο κεφάλαιο ἐξηγεῖ ὁ ἱερός συγγραφέας μὲ ποιά ἔννοια ἀρκετοὶ Πατέρες εἶπαν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ «ἐκ τοῦ Υἱοῦ». **Καὶ** αὐτὸ συνέβη γιὰ νὰ δείξουν ὅτι εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὴν τοῦ Υἱοῦ (ὁμοούσιον) καὶ ὄχι ὅτι ἡ ὑπαρξὴ Του πηγάζει ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Πατρός. **Μαζὶ** μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν προθέσεων «ἐκ» καὶ «διὰ» καὶ τὴν ἀναφορὰ σὲ πατερικὰ χωρία, ἐπισημαίνει γιὰ αὐτὰ στοὺς ἀναγνώστες ὅτι πρέπει νὰ προσέχουν τὸ μαργαριτάρι τῶν ἀληθινῶν νοημάτων αὐτῶν καὶ ὄχι τὰ ὄστρακα τῶν ἐξωτερικῶν λέξεων.

Παρόμοιας θεματολογίας εἶναι καὶ τὸ **πέμπτο κεφάλαιο**, στὸ ὁποῖο ἐρμηνεύεται ἡ ἔκφραση «Πνεῦμα Χριστοῦ». **Βλέπουμε** ὅτι ὁ Ἅγιος ἐπιμένει ἀρκετὰ στὴν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, διότι θεωρεῖ τὴν τριαδολογικὴ διαφορὰ μὲ τοὺς Παπικούς, ὡς τὴν σημαντικότερη διαφορὰ μὲ τοὺς Ὁρθοδόξους.

Μεταξὺ πέμπτου καὶ ἕκτου κεφαλαίου παρεμβάλλεται ἀκόμη ἓνα κεφάλαιο («Υπόθεσις μέση»). Καὶ σὲ αὐτὸ ὁ Ὅσιος Μελέτιος ἀσχολεῖται μὲ τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ ἐπόμενο κεφάλαιο (Ζ') ἀναλύει τὸ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός ὅτι ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀπουσία τῆς γνώσεως τῶν Γραφῶν, ὀφείλεται στὴν οἴηση, ἡ ὁποία κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν Πατέρων εἶναι ἐκείνη πού γεννᾷ τὶς αἰρέσεις.

Τὸ ἕβδομο κεφάλαιο πραγματεύεται ἀκόμη μία διαφορὰ μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Λατίνων, ἤτοι τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων στὴν Θεία Εὐχαριστία.

Στὸ ὄγδοο κεφάλαιο ἀποδεικνύει ὁ Ὅσιος Μελέτιος, ὅτι ὄχι μόνο οἱ Παπικοὶ εἶναι αἰρετικοί, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους ἔχουν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μαζί τους δὲν σώζονται!

Στὸ προτελευταῖο κεφάλαιο (Θ') ἀναλύεται τὸ θλιβερὸ γεγονός ὅτι οἱ ποιμένες, λόγω τῆς θέσεώς των καὶ τῆς εὐθύνης πού ἔχουν, εἶναι αἴτιοι τῶν αἰρέσεων καὶ ὅλων τῶν ἄλλων κακῶν στὴν Ἐκκλησία.

Στὸ δέκατο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο, ὁ Ὁμολογητὴς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ὑπενθυμίζει σὲ ὅλους ὅτι δὲν πρέπει ἡ ἀλήθεια νὰ κρύβεται μέσα στὴ σιωπὴ, ἀλλὰ ὀφείλουμε νὰ τὴν ὁμολογοῦμε, διότι *«ὁ τὴν ἀλήθειαν σιγῶν κρύπτει Χριστὸν ἐν τάφῳ».*

* * *

(Δεῖγμα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου)

Ἑπόθεσις η'.

**Ὅτι αἰρετικοὶ εἰσὶν οἱ Ἴταλοι
καὶ οἱ συκοινωνοῦντες αὐτοῖς ἀπόλλυνται.**

**Νῦν δὲ τῆς ὑποθέσεως ἄρχομαι τῆς ὀγδόης,
ἐν ἣ καθυποδείξω σοι, Θεοῦ τῆ συνεργείᾳ,
ὅτι καὶ λέγασί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ποιμένων
ἐξ ἀμαθείας τῶν Γραφῶν ἢ καθ' ἑτέρους τρόπους
ὡς Ἴταλῶν τὰ σφάλματα βραχύτατα τυγχάνει,
ὡς οὐκ εἰσὶν αἰρετικοί, μηδ' ἀποκεκομμένοι
τοῦ τῶν πιστῶν συστήματος ἕκ τινος τῶν ἁγίων,
οὐδὲ τὸ τούτοις κοινωνεῖν σφάλμα ψυχῆς καὶ βλάβη,
ψευδῶς φασί, κακῶς φασί, μακρὰν τῆς ἀληθείας.
Μέγιστα γὰρ ἐσφάλησαν καὶ πάμπλειστα Λατῖνοι**

πᾶς τῶν πατέρων ὁ χορὸς αὐτοὺς καταδικάζει,
αἰρετικοῖς συντάττεται καὶ σύμπας ὁ Λατίνοις
συγκοινωνῶν μεμέρισται Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων.
Καὶ γοῦν ἐντεῦθεν καταρχὴν ὁ λόγος λαμβανέτω,
Θεὸς δὲ τοῦτον ἄνωθεν εἰς τέλος εὐδοίη.

* * *

Περιεχόμενα

Πρόλογος.

α' Περὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ἰταλῶν.

β' Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

γ' Ὅτι εὐρηται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα.

δ' Ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἕκ τινων ὀρθοδόξων ἐρρέθη.

ε' Περὶ τοῦ πῶς λέγεται Πνεῦμα Χριστοῦ.

• Υπόθεσις μέση.

ς' Ὅτι ἐκ τῆς οἰήσεως ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀγνωσία τῶν Γραφῶν.

ζ' Περὶ ἀζύμων.

η' Ὅτι αἰρετικοὶ εἰσιν οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ συγκοινωνοῦντες αὐτοῖς ἀπόλλυνται.

θ' Ὅτι αἰρέσεων καὶ τῶν κακῶν πάντων αἴτιοι οἱ ποιμένες.

ι' Ὅτι οὐ δεῖ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν.

